

Mihai-Octavian Groza

Sebeșul și “Primăvara popoarelor”

Sebeș and „The Spring of the Peoples”

Mihai-Octavian Groza*

Using edited and documentary sources provided from the National Archives of Romania, Alba-Iulia District Direction, the young researcher Mihai Groza presents the activity of Romanian people from Sebeș at 1848. The results of his research are very important for the historiography of this subject.

Key words: 1848, Sebeș, Joseph Hahn, Samuel Meister, Grigore Pop.

Problematika desfășurării Revoluției de la 1848/1849, în spațiul transilvănean, este foarte vastă și de un mare interes, reprezentând un moment important în istoriografia română, dar și în cea maghiară, trezind conform opiniei Nicoletei Hegedüs *“controverse între cele două istoriografii...deoarece românii și maghiarii au luptat în tabere opuse și influența deseori inconștientă a naționalismului determină iscarea unor polemici menite să demonstreze parțialitatea celuilalt pentru a conferi mai multă legitimitate propriei teorii subiective”*.¹ Subiectul propus a fost îndelung cercetat, punctul culminant constituindu-l anul 1998, când s-au comemorat 150 de ani de la revoluția din 1848, moment în care istoricii locali au fost preocupați în a ilustra prin diverse studii și articole, contribuția propriei localități la aceste

* Facultatea de Istorie și Filosofie, Cluj-Napoca, Departamentul de Istorie Modernă, Etnologie și Arhivistică; e-mail: grozamihai@ymail.com;

¹ Nicoleta Hegedüs, *Imaginea maghiarilor la românii ardeleni în contextul revoluției de la 1848-1849, în Identitate și Alteritate. Studii de istorie politică și culturală*, volum V, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2011, p. 260;

Sebeș and „The Spring of the Peoples”, *Astra Salvensis*, 1, p. 43-

64.

evenimente. De amintit, pentru orașul Sebeș,² ar fi lucrările istoricilor Theobald Bruno Streitfeld, Ion Raica și Gheorghe Anghel. În acest context, vom încerca prin prezentul demers, să ne aducem o umilă contribuție la cunoașterea implicării orașului Sebeș în evenimentele de la 1848/1849. Am considerat utilă o astfel de cercetare, deoarece completează informațiile referitoare la istoria politică, militară, dar și cele privind viața cotidiană în condiții de război.

Primăvara anului 1848, reprezintă pentru întregul continent european, un moment de cotitură. Revoluțiile au cuprins întreg continentul, cunoscând un adevărat moment de apogeu. Totul a început la Paris, când la 24 februarie, regele

² **Orașul Sebeș:** Sebeșul se află în zona Depresiunii Sebeș-Alba, cu ramificație spre culoarul depresional Apold, la altitudinea de 250 de metri, aproape de confluența râului Sebeș cu Mureșul. În Antichitate, pe locul Sebeșului de astăzi s-a aflat o așezare dacică, încorporată în Imperiul Roman. Orașul a fost întemeiat în secolul al XII-lea de coloniștii sași veniți la chemarea regelui Ungariei (populații provenite din zona Rinului, Luxemburgului și vestul Germaniei de astăzi). Sebeșul medieval a fost unul din cele mai importante orașe ale Transilvaniei, devenind una din cele “șapte cetăți”, care au dat numele german al provinciei “Siebenbürgen”. În anul 1242, invazia mongolă a distrus orașul, locuitorii trebuind să înceapă reconstrucția. Secolul al XIV-lea a adus cu sine o perioadă de dezvoltare a orașului, el fiind cotate în 1376 al III-lea, ca importanță comercială, între orașele săsești. Un act regesc din 1378 consfințește dreptul Sebeșului de a ridica ziduri, devenind astfel primul oraș din Transilvania, încojurat, complet, cu fortificații de piatră. Atacul turcesc din 1438 găsește Sebeșul apărat de o centură de ziduri nu foarte groase, cu turnuri și două porți. Acestea din urmă se deschid însă relativ repede, turcii intrând în cetate. La 1485, regele Matia Corvinul acordă orașului o serie de privilegii pentru completarea fortificațiilor. După pandemia de ciumă din 1738, populația orașului a scăzut foarte mult, orașul fiind salvat în bună măsură de venirea celui de-al II-lea val de coloniști din spațiul german, mai exact din Baden, Durlach și Hanau. Până la reorganizarea administrativă românească din perioada interbelică, orașul s-a numit Sebeșul-Săsesc și a făcut parte din comitatul Sibiu. Apoi a fost inclus în județul Alba (interbelic). Între anii 1950-1968, Sebeșul a făcut parte din regiunea Hunedoara, după care a fost inclus în reînființatul județ Alba (Dan Dumitru, Paul Niedermaier, Judit Pal, Zeno-Karl Pinter, Mihaela Sanda Salontai, *Atlas istoric al orașelor din România, seria C, Transilvania, fascicula 2: Sebeș*, București, Editura Enciclopedică, 2004, p. 2);

Ludovic-Filip de Orléans, a fost detronat și a fost instaurată republica. În decurs de două săptămâni, revoluțiile au cuprins Bavaria, Prusia, Italia și toate domeniile habsburgice.³ Revoluțiile în Imperiul Austriac au început la mijlocul lui martie 1848, iar în câteva zile puterea centrală s-a prăbușit, iar cancelarul Metternich a fost silit să demisioneze și să se refugieze în Anglia.⁴ Datorită caracterului compozit al Imperiului Austriac, revoluțiile desfășurate aici au urmat căi proprii, în funcție de problemele fiecărei regiuni. În Ungaria, Dieta întrunită la Pojon (Bratislava) numește un guvern, în frunte cu Batthyany Lajos și procedează la acordarea drepturilor politice liberale, la desființarea iobăgiei, menținând o vreme legăturile cu curtea imperială. Din luna octombrie, însă, Lajos Kossuth preia conducerea revoluției și declanșează un conflict militar de amploare împotriva Vienei, vizând dobândirea independenței de stat.⁵

³ Nick Pelling, *Imperiul Habsburgic 1815-1918*, București, Editura ALL, 2002, p. 53;

⁴ István Deák, *Mai presus de naționalism. O istorie politică și socială a corpului de ofițeri habsburgi, 1848-1918*, Cluj-Napoca, Centrul de Studii Transilvane, 2009, p. 48; Nicolae Isar, *Principatele Române de la 1821 la 1848. Sub semnul renașterii naționale (Sinteză și culegere de texte)*, București, Editura Universității din București, 2004, p. 119; Jean Bérenger, *Istoria Imperiului Habsburgilor 1273-1918*, București, Editura Universitas, 2000, p. 405-409; impactul mișcării revoluționare în Imperiul Habsburgic a avut probabil cele mai puternice consecințe în comparație cu toate celelalte revoluții. Cancelarul Metternich, care și-a dedicat viața prevenirii revoluției și păstrării unui sistem politic centralizat, absolutist, dominat de nobilimea austriacă de limbă germană, a fost silit să demisioneze și să fugă în Anglia. Căderea sa de la putere a avut o semnificație simbolică, marcând sfârșitul "Vechiului Regim" și a vestit începutul unei noi ere;

⁵ Sorin Mitu, *Introducere în istoria Europei moderne (secolul XVII, XVIII, XIX)*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2000, p. 192;

Sebeș and „The Spring of the Peoples”, *Astra Salvensis*, 1, p. 43-64.

În momentul izbucnirii revoluției la Pesta, naționalitățile de pe cuprinsul monarhiei au primit cu simpatie cererile formulate de revoluționari la 15 martie 1848. Celebrele “12 puncte”, care depășeau în radicalitatea formulării toate obiectivele politicii reformiste de până atunci au fost bine primite de popoarele de pe cuprinsul Ungariei. Această simpatie a naționalităților, față de programul revoluției maghiare, se poate explica prin faptul că existau speranțe că deosebirile și rivalitățile dintre stările privilegiate și cele “*sub-privilegiate*”, cum le numea Reinhart Kosselek, transformate într-o luptă pentru limba națională,⁶ nu vor lua forme violente. Speranțe deșarte, însă, deoarece autoritățile revoluționare maghiare nu au înțeles să acorde drepturile pe care ele le revendicau. Refuzul guvernului de la Pesta de a recunoaște naționalităților drepturi naționale, în fond naturale (dreptul de a-și folosi limba națională și unele elemente ale autonomiei teritoriale) a conținut în sine germenii conflictului acestor naționalități cu revoluția maghiară.⁷

Revoluția din Transilvania a fost conexă evenimentelor din întregul Imperiu Austriac, acestea servind drept catalizator declanșării, prin reacție, a mișcării românești ardelenene și a

⁶ A se vedea: Constantin Vlăduț (editor), *Stephan Ludwig Roth. Lupta pentru limbă în Transilvania*, București, Editura 100+1 Gramar, 1998;

⁷ Rudolf Gräf, *Timișoara sub asediu: Jurnalul Feldmareșalului Georg von Rukavina (aprilie-august 1849). Contribuție documentară*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2008, p. 11-12;

cristalizării ideilor sale directoare.⁸ Problema majoră, care a dus la ruptura dintre români și maghiari, a fost reprezentată de problema “*uniunii Transilvaniei cu Ungaria*” (articolul 12 al programului revoluționar maghiar), în vederea refacerii vechiului regat ungar, de dinainte de Mohács (1526).⁹ O primă etapă a procesului de refacere a Ungariei s-a produs prin încorporarea Zarandului, Solnocului de Mijloc, Crasnei, Chioarului și a orașului Zalău, în aprilie 1848. Urma ca întreg procesul să fie încununat de “*uniunea*” Transilvaniei cu Ungaria. “*Uniunea*” Transilvaniei cu Ungaria, legiferată în Dieta de la Pojon, urma să fie legitimată odată cu deschiderea lucrărilor Dietei transilvane, programată pentru ziua de 29 mai 1848. Legiferarea “*uniunii*” a produs ruptura dintre români și unguri, pe tot parcursul desfășurării evenimentelor.¹⁰

În jurul orașului Sebeș și a satelor de pe lângă drumul principal, ostilitățile încep mai târziu, spre începerea toamnei lui 1848.¹¹ Cu toate acestea, semne ale viitoarelor conflicte se întrevedeau încă de la începutul anului. Într-o conferință din

⁸ Camil Mureșan, *Cadrul European al revoluției de la 1848*, în volumul *Revoluția de la 1848-1849 în Europa Centrală. Perspectivă istorică și istoriografică*, coordonat de Camil Mureșan, Nicolae Bocșan, Ioan Bolovan, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2000, p. 14;

⁹ Lupta de la Mohács a anulat Regatului Ungariei calitatea de barieră militară în calea expansiunii Imperiului Otoman, introducându-i pe Habsburgi în competiția pentru supremația politică asupra unor regiuni din Europa Centrală și de Sud-Est;

¹⁰ Liviu Maior, *Revoluția de la 1848-1849 în Transilvania*, în *Istoria Transilvaniei*, volum III, Cluj-Napoca, Centrul de Studii Transilvane, 2008, p. 315;

¹¹ Ion Raica, *Sebeșul. Istorie, cultură, economie. Confruntări sociale și politice*, Cluj-Napoca, Editura “George Barițiu”, 2002, p. 163;

Sebeș and „The Spring of the Peoples”, *Astra Salvensis*, 1, p. 43-

64.

anul 1893, preotul Andreas Heitz,¹² bazându-se *“pe puține însemnări, dar pe multe amintiri proprii”*, nota următoarele, despre începutul anului 1848: *“... faptul că orizontul politic trebuia să fie întunecat și că în curând va începe să toarne cu găleata, acest fapt, noi ștregarii sebeșeni credeam că-l putem ghici din cele mai multe semne... se cumpăra var în cantități neobișnuite și că treceau care, după care, încărcate cu pietre prin porțile orașului. Bătrânul Haupt tocmi două calfe și toți trei se puseră pe lucru și reparară zidul orașului, sus și jos, în afară și înăuntru... Lucrările astea aveau drept scop să prefacă Sebeșul din nou într-o cetate și dacă în grădinile de-a lungul zidului n-ar fi fost atâția meri frumoși, atunci s-ar fi adâncit din nou chiar și vechile șanțuri ale orașului, pentru a-i mări și în felul acesta puterea de rezistență... Cam în același timp fură aduse și depozitate lângă cele patru porți trunchiuri de stejar și foastene de brad, groase de trei țoli. Bătrânul Stam și bătrânul Kast făceau din ele niște porți noi, uriașe și grele, pe care numai cu greu vecinătățile le putură ridica apoi în tâțâni. Da, vechile noastre porți aveau acum într-adevăr o înfățișare războinică! Mai ales după ce dogarii cu sfredelele lor mari, făcuseră o mulțime de găuri în ele, fără îndoială ca să se poată*

¹² **Andreas Heitz:** s-a născut la Sebeș, la 20 septembrie 1838, ca fiu al rotarului Andreas Heitz și al soției sale Maria, născută Möckel. După ce frecventase școala din oraș și liceul evanghelic din Sibiu, a studiat la universitățile din Leipzig și din Jena. După finalizarea studiilor devine profesor la gimnaziul evanghelic, capelan și director al școlii de fete din Sebeș, precum și preot evanghelic la Petrești. Din 1890 și până la moartea sa în 30 noiembrie 1912 a fost prim-preot evanghelic al orașului său natal (Vezi și: Theobald Bruno Streitfeld, *Sebeșul în anii vișoroși 1848-1849 (din amintirile lui Andreas Heitz)*, în *Apulum*, număr VIII, 1970, p. 317);

trage prin ele afară și nu pentru ca să se tragă din afară în oraș".¹³ Iată, deci, confirmarea faptului că veștile privind izbucnirea revoluțiilor europene, circulau cu destul de multă repeziciune în epocă, dovadă stând pregătirile defensive ale orașului, încă din primăvara și vara anului 1848. În altă ordine de idei, conferința citată mai sus, publicată de profesorul Theobald Bruno Streitfeld în Anuarul Apulum, va constitui pe parcursul întregului studiu o sursă esențială pentru reconstituirea atitudinii populației germane a orașului, față de evenimentele tulburătorului an 1848.

Ne vom opri în acest punct al lucrării asupra constituirii gărzii săsești și a atitudinii comunității săsești față de revoluție. Astfel, Andreas Heitz sublinia faptul că, efectivul gărzii civile germane a orașului Sebeș era format din două companii, fiecare de câte 200 de oameni, alcătuind împreună un divizion. Dintre membrii acestei gărzi, cunoaștem un personaj foarte activ, pe Wilhelm Friedrich Schuster, care în timpul revoluției se înrolează, voluntar, ca membru al gărzii naționale săsești, luptând în asediul orașului Alba-Iulia în 1849. Pentru vitejia sa, i se decernează Medalia "*Meritul de Aur*" (Goldene Verdienstmedaille).¹⁴ O companie, din cele două, avea să fie atașată corpului comandat de colonelul austriac Urban, care

¹³ Theobald Bruno Streitfeld, *Sebeșul în anii viforoși 1848-1849 (din amintirile lui Andreas Heitz)*, în Apulum, număr VIII, 1970, p. 319;

¹⁴Ela Cosma, *Figuri săsești și austriece din Transilvania (secolul al XIX-lea și Revoluția de la 1848)*, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2008, p. 149;

Sebeș and „The Spring of the Peoples”, *Astra Salvensis*, 1, p. 43-

64.

înainta dinspre Bistrița și Năsăud, spre Cluj (unde va la începutul lunii noiembrie 1848).¹⁵

Din cele relatate, rezultă, că încă de la început, comunitatea germană din Sebeș, a avut o atitudine loialistă, pro-austriacă, fiind *“supuși, liniștiți, blânzi”*.¹⁶ De asemenea, din lucrările consultate, rezultă că orașul va da și doi deputați germani la dieta ungară de la Pesta, din iulie 1848, în persoana lui Joseph Hahn¹⁷ și Samuel Meister¹⁸ (fiind aleși împreună cu românul Grigore Pop, din același oraș). Aceștia, însă, fie nu vor audia lucrările dietei, fie, ulterior, își vor depune mandatul, la 19 septembrie, ca ripostă și protest față de măsurile ilegale întreprinse de guvernul maghiar.¹⁹

¹⁵ Theobald Bruno Streitfeld, *op. cit.*, p. 320;

¹⁶ Vasile Stoica, *Suferințele din Ardeal*, ediția a III-a, Cluj-Napoca, 1994, p. 16;

¹⁷ **Joseph Hahn:** s-a născut la Sibiu în jurul anului 1802. Strămoșul său, Andreas Hann, jude regesc al scaunului Mediașului și familia sa, sunt înnobilați de împărăteasa Maria Tereza la 12 august 1742. Hahn va studia la Sibiu, ceea ce în epocă se numea “belle-arte”. Din 1819 se înscrie la institutul politehnic al Universității din Viena, pentru a deveni inginer. Conform nomenclatorului funcțiilor din Ardeal, la 1842 este agrimensor, iar la 1848 inginer districtual în scaunul Sebeș. În 1856 va fi numit la Contabilitatea Transilvaniei de la Sibiu, în calitate de președinte al consiliului acesteia (Vezi și: Ela Cosma, *Figuri săsești și austriece din Transilvania (secolul al XIX-lea și Revoluția de la 1848)*, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2008, p. 146);

¹⁸ **Meister Samuel:** s-a născut la Sebeș în anul 1789. În anii 1815-1816, de la vârsta de 17 ani, este auditor în anul I al cursului de drept de la liceul regesc din Cluj. În 1834 lucrează ca și contabil. Între anii 1843-1849 este atestat în funcția de jude scăunul suprem și președinte al Magistratului Sebeș. Reprezintă scaunul Sebeș în dietele ardelenene din anii 1834-1835, 1837-1838, 1841-1843 și 1846-1847. În 1856 îl întâlnim ca primar al orașului Sebeș. Ulterior, în anii 1859, 1863, numele său nu mai apare în nomenclatorul funcțiilor din Ardeal (Vezi și: Ela Cosma, *Figuri săsești și austriece din Transilvania (secolul al XIX-lea și Revoluția de la 1848)*, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2008, p. 148);

¹⁹ Ela Cosma, *Figuri săsești și austriece din Transilvania (secolul al XIX-lea și Revoluția de la 1848)*, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2008, p. 146-149;

În ceea ce privește comunitatea română a scaunului Sebeș, centrul agitațiilor era Lancrămul, unde se răspândesc manifeste, este alungat inspectorul local și notarul comunal, iar românii refuză înscrierea în gărzile cetățenești maghiare și săsești,²⁰ considerate străine intereselor lor, pregătindu-se de “răscoală”, cu scopul împiedicării uniunii Transilvaniei cu Ungaria.²¹

În urma celei de-a treia adunări naționale a românilor de la Blaj, Comitetul Național a trecut la organizarea armată în toată Transilvania și așa cum reiese din proiect, s-a propus înființarea a 18 legiuni românești. Prefecturile erau împărțite după sistemul roman, în cete, centurii și decurii. Fiecare legiune avea aproximativ 4000 de oameni și era condusă de un prefect și un subprefect. Ceata număra 10 centurii, în frunte cu un tribun și un vice-tribun. Centuria număra 100 de luptători și era condusă de un centurion și ajutorul său vice-centurionul. Decurionul avea 10 oameni, conduși de un decurion.²² Cea de-a patra (după renumerotarea din noiembrie a treia) legiune²³ numită “Sebeșiana”, urma să se organizeze cu românii din satele ce intrau în scaunele săsești ale Sebeșului și Miercurei. În

²⁰ Românii se opun înrolării în gărzile cetățenești, fără consimțământul forurilor bisericești pe de o parte, iar pe de alta fiindcă ei ascultă doar de poruncile împăratului și nu de cele ale maghiarilor sau ale Universității Săsești;

²¹ Ștefan Pascu, Victor Chereșeșiu, *Documente privind Revoluția de la 1848 în Țările Române, seria C. Transilvania, volum II, 12-29 aprilie 1848*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste Române, 1979, p. 9;

²² Ion Raica, *op. cit.*, p. 163;

²³ Organizarea militară proiectată la începutul lunii octombrie 1848, cu scopul de a înființa 18 legiuni românești nu a putut fi pusă în întregime în practică. În noiembrie se revine asupra renumerotării legiunilor, iar cea din Sebeș, va fi a treia și nu a patra legiune, cum s-a proiectat la început;

Sebeș and „The Spring of the Peoples”, *Astra Salvensis*, 1, p. 43-64.

fruntea legiunii sebeșene, în calitate de prefect, a fost numit încă de la sfârșitul lunii septembrie, tânărul Dionisie Popovici Marțian,²⁴ elev al școlilor din Blaj.²⁵ Ordinul de numire l-a primit la 9 octombrie 1848, fiind semnat de August Treboniu Laurian, în care se afirmă următoarele: *“domnul Dionisie Marțian este orânduit prefect al gărzii naționale române din scaunul Sebeșului și Miercurii. Deci, toți frații români din aceste scaune sunt poftiți a asculta de comanda d-lui și a-i sta întru ajutor la toate cele trebuincioase”*.²⁶ Ordinul de numire era însoțit de menționarea îndatoririlor pe care le avea Marțian, ca prefect. Acesta trebuia să convingă cât mai mulți tineri să accepte încorporarea în unități ale armatei imperiale pe trei ani; să inițieze acțiunea de dezarmare a gărzii secuilor; să recruteze gardiști, cu precădere din rândurile celor cu posibilități de a se echipa și a-și asigura

²⁴ **Dionisie Popovici Marțian:** s-a născut în 1829, la Ponorul Albei. Primele clase le-a parcurs cu tatăl său, care era preot în Ponor, urmând apoi cursurile seminarului ortodox din Sibiu și pe ale renumitelor școli ale Blajului. În anul 1848 avea 19 ani, ceea ce nu l-a împiedicat însă să participe la revoluția română din Transilvania, distingându-se în mod deosebit. A fost numit de către Comitetul Național Român, prefect al legiunii de la Sebeș. După revoluție, termină seminarul de la Blaj, iar apoi studiază științele politice la Viena. Înființând după 1858 la București primul birou de statistică și prima catedră de economie politică din România, este numit prin decret de către Alexandru Ioan Cuza, ca șef al biroului de statistică al Principatelor Unite. Devine astfel, părintele și întemeietorul științei statistice românești și a curentului național economic românesc, punând bazele unei orientări economice progresiste în România (Vezi și: Melania Mitu, *Dionisie Pop Marțian- întemeietor al științei și învățământului economic românesc*, în *Daco-romania*, www.dacoromania-alba.ro; Alin Bogdan Florea, *Tinerii și istoria, Tineri la 1848-1849 în Transilvania*, în *Buletinul Cercurilor Științifice Studențești*, număr 11, 2005, p. 106);

²⁵ Gheorghe Anghel, *Din activitatea prefectului Dionisie Pop Marțian și a Legiunii Române din Sebeș în anii Revoluției din 1848-1849 din Transilvania*, în *Apulum*, număr XXV, 1988, p. 395;

²⁶ Melania Mitu, *op. cit.*, p. 2;

hrana și să solicite comandantului garnizoanei din cetatea de la Alba-Iulia arme și muniții, pentru înarmarea legiunii.²⁷

Teritoriul care forma legiunea a treia, cu sediul la Sebeș, se întindea în cele trei scaune săsești ale Sebeșului,²⁸ Miercurei²⁹ și Orăștiei,³⁰ cu excepția satelor grănicerești, Cugirul și o parte din Vinerea, ce ținea direct de comanda militară imperială de la Sibiu.³¹

Într-o altă scrisoare a Comitetului Național, Dionisie Popovici Marțian, era solicitat să mobilizeze cel puțin 4000 de gardiști ai legiunii sale și cu ei să pornească spre Alba-Iulia, iar de acolo, spre Aiud, pentru a colabora cu generalul Gedeon la capitularea aiudenilor. În îndeplinirea acestei misiuni, trebuia să asigure cu gardiștii săi paza malului stâng al Mureșului, pentru a înlesni trecerea peste acest râu a luptătorilor ce vor veni dinspre Blaj. La Alba-Iulia s-a întâlnit cu gardiștii veniți din Țara Hațegului, împreună cu care s-a deplasat la Aiud. Întrucât aiudenii fuseseră părăsiți de comitele suprem, baronul Kemény,

²⁷ Ela Cosma, Liviu Botezan, Ionuț Isac, Attila Varga, *Biografii istorice transilvane. Dicționar al personalităților Revoluției de la 1848-1849 din Banat și Transilvania (Chipuri dintr-un an de neuitat)*, București, Editura Academiei Române, 2008, p. 325;

²⁸ Scaunul Sebeș: satele Șugag, Căpâlna, Săsciori, Strungari, Pianu de Sus, Pianu de Jos, Lancrăm, Laz și Petrești;

²⁹ Scaunul Miercurea: satele Jina, Poiana Sibiului, Cărpiniș, Reciu, Călnic, Deal, Răhău, Cut și Drașov;

³⁰ Scaunul Orăștie: satela Balomir, Bințiș, Băcăinți, Sărăcsău, Valea Mare, Răcătau, Gelmar, Șibot, Vinerea și Vaidei;

³¹ Gheorghe Anghel, *op. cit.*, p.398; Nicolae Afrapt, *Sebeșul- satul de pe Valea Sebeșului. Monografie istorică*, Alba-Iulia, Editura Altip, 2009, p. 205-207;

Sebeș and „The Spring of the Peoples”, *Astra Salvensis*, 1, p. 43-64.

ei nu au opus rezistență, ci au capitulat, acceptând să răscumpere pacea cu 40.000 de arginți.³²

După aceasta, legiunea comandată de Marțian, va contribui la dezarmarea orașelor de pe Valea Mureșului. Ceea ce a stârnit interesul tuturor a fost prezența unei unități de cavalerie, pe care Marțian a organizat-o, aceasta fiind prima formație de acest fel în rândul legiunilor românești din Transilvania. Bunele rezultate, obținute de această formațiune, a determinat Comitetul Național să-i ceară prefectului de la Sebeș înființarea unei puternice unități de cavalerie în prefectura sa, ce s-a dovedit a fi foarte utilă în acțiunile de atac și urmărire a dușmanilor.³³

Legiunea a treia va participa în cursul lunilor octombrie 1848-ianuarie 1849 la o serie de campanii și bătălii desfășurate în toată Transilvania. Cea mai importantă campanie la care a luat parte legiunea a treia, a fost aceea care urmărea dezarmarea gărzilor nobiliare maghiare din orașele Aiud, Turda și Cluj. La această campanie a luat parte și Avram Iancu, Axente Sever, precum și o parte din trupele imperiale din Alba-Iulia. Pe parcursul anului 1849, după înfrângerea imperialilor la Sibiu se schimbă raportul de forțe în Transilvania, încât legiunile românești din zona de câmpie au fost nevoite să caute sprijin în

³² Ela Cosma, Liviu Botezan, Ionuț Isac, Attila Varga, *Biografii istorice transilvane. Dicționar al personalităților Revoluției de la 1848-1849 din Banat și Transilvania (Chipuri dintr-un an de neuitat)*, București, Editura Academiei Române, 2008, p. 326;

³³ Gheorghe Anghel, *op. cit.*, p. 401;

alte zone. Astfel, Marțian a încercat să organizeze o apărare pe valea superioară a Sebeșului, fără a avea succes deplin. În cele din urmă se va retrage în zona Apusenilor, alături de Avram Iancu, pentru ca după revoluție să se refugieze, cu întreaga familie, în Țara Românească.³⁴

Deoarece trupele legiunii conduse de Dionisie Popovici Marțian, au operat în afara orașului, ne vom opri cu insistență asupra evenimentelor petrecute în jurul și în interiorul orașului, odată cu pătrunderea trupelor generalului Bem³⁵ în Transilvania.

După cronică lui Andreas Heitz, primele detașamente maghiare sosesc în oraș la 1 februarie 1849, în frunte cu Kemény Farkas, care ocupă orașul fără rezistență, deoarece garnizoana orașului plecase mai devreme la Alba-Iulia, unde se găseau

³⁴ *Ibidem*, p. 401-404;

³⁵ **Josef Bem:** s-a născut în anul 1795 la Târnov, în Galiția. A studiat la Cracovia, iar în 1810 a intrat în Institutul militar din Varșovia. În 1812 a servit ca locotenent în armata lui Napoleon, ce urma să atace Rusia. Din 1815 devine adjutant al generalului Bontemps. Mai târziu, este numit profesor la Academia de Artileriști. Până atunci Bem stătuse în grația marelui duce Constantin, vicerege al Poloniei. Din cauza ideilor sale liberale, în 1820, cade în dizgrație, fiind judecat și încarcerat. După moartea împăratului Alexandru I, scapă din închisoare și trece în Austria, unde se ocupă o vreme cu literatura și cu administrarea bunurilor magnatului Potoczki. În 1831, izbucnind revolta polonezilor, Bem se înrolează în armata răsculaților, cu gradul de maior comandant de artilerie. Pentru curajul și inteligența sa a fost înaintat până la gradul de vicecolonel. În 1832, după înfrângerea polonezilor a trecut în Franța, iar în 1833 Bem a mers în Portugalia, unde în războiul de succesiune la tron, a luptat de partea lui Don Pedro o vreme. În 1848, trece în Austria, când își pune în cap ca să meargă în ajutorul revoluționarilor din Viena, iar prin aceștia și în al ungarilor, ca indirect, să ajute și la răscularea Poloniei, pentru a cărei libertate și restaurare lucrase toată viața sa. După înfrângerea revoluției maghiare, Bem se refugiază în Imperiul Otoman, trecând la mahomedanism, devenind pașă (Vezi și: George Bariț, *Părți alese din istoria Transilvaniei, pe două sute de ani din urmă*, volum II, Brașov, 1994, p. 340);

Sebeș and „The Spring of the Peoples”, *Astra Salvensis*, 1, p. 43-64.

armatele imperiale.³⁶ Despre Kemény Farkas, preotul evanghelic Michael Wellmann, după o lungă convorbire avută cu el, ne lasă următoarele notițe în jurnalul său: *“era un om zburdalnic, dar plin de bunătate”*. În ziua de 2 februarie, trupele maghiare părăsesc orașul, îndreptându-se spre Miercurea și Ocna Sibiului.³⁷

Din acest moment, ne relatează Vasile Bologa, *“... românii și sașii se înarmau pe față... au făcut recrutări în sânul lor și au organizat o armată considerabilă. Pentru acoperirea cheltuielilor au aruncat o dare asupra comunelor, pe care poporul o plătea fără nici un murmur. Și făceau exerciții militare ziua și noaptea. Ascuția săbii, lănci, coase, pistoale etc...”*.³⁸

Cum afirmam mai sus, la 2 februarie trupele maghiare părăsesc orașul îndreptându-se spre Ocna Sibiului. Cu toate acestea se pare, că în oraș a fost lăsată o mică garnizoană maghiară, având rolul să pregătească apărarea, în cazul unei eventuale retrageri, deoarece dintr-un document, emis după înfrângerea trupelor maghiare la Ocna Sibiului, rezultă că *“imperialii îl urmăresc pe Bem, până la Sebeș, distrugându-i baricadele pe care începuse să le ridice”*.³⁹

³⁶ Ion Raica, *op. cit.*, p. 164;

³⁷ Theobald Bruno Streitfeld, *op. cit.*, p. 321;

³⁸ Vasile Bologa, *Începutul revoluției de la 1848/1849 în județul Alba*, Sibiu, Tiparul Institutului de Arte Grafice “Dacia Traiană”, 1938, p. 13;

³⁹ Ela Cosma, *Nouă luni în Transilvania (decembrie 1848-august 1849). Generalul Józef Bem în corespondență, proclamații, documente*, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2011, p. 40;

După pierderea bătăliei de la Ocna Sibiului, oștirile lui Bem se retrag peste Păuca-Cut, spre Sebeș, unde sosesc în seara zilei de 4 spre 5 februarie și se cantonează în oraș, deoarece era o iarnă geroasă. A doua zi, dimineața, își făcuseră prezența și trupele imperiale, care atacară orașul din trei părți: la *“Poarta Câmpului”*,⁴⁰ la *“Poarta de Jos”*⁴¹ și la Poarta din ulița Petrifălăului și-l ocupaseră. Atacul s-a dat sub comanda colonelului Bartels, care reușește să-i scoată pe ocupanți din oraș, revoluționarii maghiari trebuind să se retragă spre Fântâna Împăratului, unde tocmai sosise grosul trupelor lui Bem, superioare din punct de vedere numeric celor câteva sute de soldați imperiali. În momentul ciocnirii celor două armate, imperialii au fost nevoiți să se retragă, îndreptându-se spre Alba-Iulia. În oraș, se duseră însă lupte aprige de stradă, lăsând numeroși morți și răniți, fapt care-l înfurie grozav pe Bem, când văzu măcelul și porunci să fie incendiat tot orașul. După rugămințile și lămuririle localnicilor, îndeosebi a preotului evanghelic Wellmann, Bem, care avea un suflet bun, a hotărât să se stingă casele aprinse.⁴² În după-amiaza zilei de 5 februarie începe un nou atac asupra revoluționarilor maghiari, baricadați în cetate, comandat de colonelul Losenau, care-l învinsese pe Bem la Ocna Sibiului și venise pe urmele acestuia. Despre acest moment, George Barițiu, nota următoarele: *“Losenau văzând că insurgenții sunt decși a se apăra în cetate, a încercat să spargă o*

⁴⁰ Din spatele grădinii muzeului;

⁴¹ De lângă fostul local al poștei, azi restaurantul “La Turn”;

⁴² Ion Raica, *op. cit.*, p.164;

Sebeș and „The Spring of the Peoples”, *Astra Salvensis*, 1, p. 43-

64.

poartă cu tunurile, care însă fiind de calibru mic, n-au avut nici un success. Așa lui Losenau îi rămăsese ca să aștepte grosul corpului, comandat de Puchner, care sosise abia a doua zi... generalul Puchner, în loc de a dispune tunurile de calibrul cel mai greu, ca să spargă porțile și chiar o parte din murii cei mici și în loc de a comanda o parte din trupe pe din jos de cetate, ca să țină calea fugarilor, trimite un ofițer în calitate de parlamentar cu o proclamațiune la Bem, pe care-l provoacă, ca pe lângă condițiuni favorabile, să depuie armele... Bem îl dă în grija lui Grigore Bethel, care-l ține de vorbă cu secături o oră întreagă până când Bem scoate oastea pe drumul spre Orăștie”.⁴³ Referitor la acest episod, Andreas Heitz, relatează că Bem ar fi declarat “că îi este foarte recunoscător lui Puchner, dar ca strateg, Puchner, nu prețuiește mult”.⁴⁴ Astfel, prin această stratagemă, trupele revoluționare maghiare reușesc să părăsească orașul, evitând o confruntare cu imperialii, îndreptându-se spre Simeria.

În tot acest timp, populația orașului și a localităților limitrofe, care stătea “cu carele încărcate cu cele mai de lipsă spre a-și trimite muierile și copiii către păduri și munți, îndată ce vor simți că se apropie ungerii”,⁴⁵ se refugiase la Râpile Roșii, iar de aici la Seușa, la nord-est de Sebeș, pe malul stâng al Mureșului.⁴⁶ Un

⁴³ George Bariț, *Părți alese din istoria Transilvaniei, pe două sute de ani din urmă*, volum II, Brașov, 1994, p.435-436;

⁴⁴ Theobald Brunos Streitfeld, *op. cit.*, p. 324;

⁴⁵ Ioan Piso, *Amintiri din revoluțiunea anilor 1848-1849*, în Nicolae Bocșan, Valeriu Leu, *Revoluția de la 1848 din Transilvania în memorialistică*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2000, p. 426;

⁴⁶ *Ibidem*, p. 325;

astfel de moment, în care populația Lancrămului a trebuit să se refugieze din cale revoluționarilor magiari, este relatat în romanul *Alexă a'boldașului*, în care Galia Henegariu relatează următoarele: *“un pâlc de oameni se strânsese în jurul unui bărbat lat în spate, înalt, cu părul creț, castaniu și față rotundă. Era Toma Trifu, zis Holbură...Toma, cu ochi fulgerători, sprâncenele crunt îmbinate și minte oțelită, se gândea la sfatul pe care-l va da. Toți credeau în el și așteptau dezlegarea, căci era jude. El știa că arma lui va fi doar toporul, coasa și securea. Credea în împărat și izbânda austriecilor. Căuta spre dealurile albăstrui din spatele Sebeșului, se uită apoi la cei adunați și le spune: - Om porni cătră munte!”*.⁴⁷ Se pare că acest grup se refugiase în zonele muntoase ale Șugagului.

Amintim, la acest punct, un episod destul de interesant și emoționant, totodată, petrecut la Simeria. Jumătate din comună se găsea în mâinile lui Bem, iar cealaltă jumătate o ocupase Puchner, care plecase în urmărirea revoluționarilor. În armata lui Pucher, lupta și meșterul Wellmann din Sebeș, care este trimis de comandant în recunoaștere de-a lungul unei străzi, care făcea un unghi drept cu cealaltă stradă, pe care venea în același timp și în același scop un ofițer francez, ce lupta de partea lui Bem. La colțul străzii se găsiră deodată, față în față, cei doi combatanți rivali, care ridicară îndată puștile pentru a trage, când ofițerul francez strigă: *“Halt!”*, lăsând pușca în jos, ceea ce instinctiv făcu și tânărul sebeșean. Francezul se apropie de soldat, își ia punga de mărgelă plină de tutun fin, i-o legă lui

⁴⁷ Galia Henegariu, *Alexă a' boldașului*, București, Editura Vremea, 2003, p. 14;

Sebeș and „The Spring of the Peoples”, *Astra Salvensis*, 1, p. 43-64.

Wellmann de cureaua cingătorii, apoi luă punga soldatului, lucrată din burduf de piele, încărcată cu mahorcă (tutun de lulea) și și-o lega lui. Îi întinsese mâna prietenește și spuse ceva în franțuzește: *“De ce să murim, cui folosește acest lucru? Putem trăi cu toții liberi”*. Apoi se despărțiră, întorcându-se fiecare la ai săi. Amintirea acestui episod a rămas vie în tradiția orașului Sebeș peste trei-patru generații și chiar până în zilele noastre.⁴⁸ De altfel, punga primită de tânărul sebeșean, încă se mai află în colecțiile muzeului, păstrată la loc de cinste, alături de relatarea acestuia.

La 9 februarie a avut loc bătălia de pe Strei, soldată cu o nouă victorie a imperialilor. Deși învingătoare, armata lui Puchner se retrase, din lipsă de muniții, din nou la Sebeș, unde generalul vroia să-l aștepte și să-l atace pe Bem, care primise întăriri însemnate din Ungaria. În acest timp, Bem înaintase, în cursul nopții, prin Vinț, Oarda, Roșia și Hasag până în inima țării, așa încât la 11 februarie, armata lui Pucher se întoarse la Sibiu. La 11 martie, Bem cucerește Sibiul și începe asediul cetății Alba-Iulia. În acest context, orașul Sebeș, care controla drumul spre Alba-Iulia, a fost nevoit să primească o garnizoană maghiară permanentă.⁴⁹ Din cronica lui Andreas Heitz, știm că la 28 martie, o delegație a magistratului și a comunității, predaseră lui Bem o declarație de supunere, orașul având

⁴⁸ Ion Raica, *op. cit.*, p. 165;

⁴⁹ Theobald Bruno Streitfeld, *op. cit.*, p. 326;

*“ocazia când putea să-și arate loialitatea și recunoștința pentru protecția de care se bucurase din partea lui Bem, cu prilejul atacului din februarie”.*⁵⁰ Cu toate acestea, însă, rechizițiile neconținute de saci pentru camuflarea bateriilor, pâine, slănină, carne, fân, vin, și încărtiruirile deveniseră, cu timpul, o povară destul de greu de suportat. În curând se iviră și însoțitorii obișnuiți ai războiului, holera și tifosul. Nu există nici o zi în care din spitalul, instalat în casa sasului Kissling, să nu fi fost dus un mort la cimitir.⁵¹

La 2 și 3 aprilie, orașul este bombardat, din nou, de trupele imperiale, fiind ocupat de acestea. În perioada 12-20 aprilie imperialii cantonează aici un batalion de infanterie, ce venea în ajutorul armatelor care luptau pentru despresurarea cetății Alba-Iulia, ocupată de armatele lui Bem.⁵²

La 24 iulie asediul orașului Alba-Iulia fusese ridicat, iar trupele maghiare se retrag spre Lančrăm și Sebeș.⁵³ Ce a însemnat mutarea la Sebeș a acestor trupe, se poate vedea dintr-o scrisoare datată la 12 august 1849, pe care judele regesc, Samuel Meister, a scris-o din Sebeș soacrei sale, Anna Herbert, care locuia la Sibiu: *“... de mai bine de trei săptămâni s-a retras corpul care împresurase cetatea din Alba-Iulia și săracul Sebeș avea fericirea să primească 5000 de ostași, acel Sebeș care din octombrie*

⁵⁰ Și Sebeșul îi devenise drag lui Bem și toți cetățenii îl stimau pentru bunătatea lui. Fusese cazat chiar în casa parohială. Sandor Petőfi era adjunctul lui Bem și pe timpul asediului orașului Alba-Iulia, revenea adeseori la Sebeș (unde se pare că la începutul lunii aprilie a scris poezia *Ki gandolná, ki mondana- Cine s-ar gândi, cine ar spune*);

⁵¹ Theobald Bruno Streitfeld, *op. cit.*, p. 327;

⁵² Ion Raica, *op. cit.*, p. 166;

⁵³ Theobald Bruno Streitfeld, *op. cit.*, p. 328;

Sebeș and „The Spring of the Peoples”, *Astra Salvensis*, 1, p. 43-64.

1848 trebuia să găzduiască neconținut trupe, care au trecut pe aici, ori garnizoane puternice. Nimeni nu-și poate închipui cum am fost exploatați și cum am sărăcit. Nu numai pungile și cămășile-s goale. Ducem lipsă de vase de bucătărie, de tacâmuri, de pături, de mii și mii de lucruri mărunte, care au dispărut încetul cu încetul și pe care, dacă ai vrea să ți le cumperi din nou, nu le poți găsi aici. Din câmp ne-au dus clăile de grâu în tabără și le-au ars, din grădini ne-au furat fânul și legumele, din garduri au făcut foc. În fiecare uliță a orașului era încărtiruit câte un batalion pentru care cetățenii trebuiau să fiarbă, așa încât în unele case li s-a dat de mâncare la 20-30 inși. În casa mea s-a întâmplat cazul de am fost nevoiți să ospătăm la miezul nopții 85 de oameni, nesocotind ofițerii care locuiau la noi...”⁵⁴

O altă bătălie de mare anvergură se dă la Sebeș în 2 august, între trupele austriece, comandate de generalul Lüders și corpul comandat de Béke, care avea 6000 de ostași, 300 husari și 23 de tunuri. La această luptă participă și garnizoana cetății, reînțoarsă în oraș. După o lungă luptă, armatele revoluționare maghiare sunt înfrânte și dezarmate. La 6 august se auziră din nou bubuituri de tun dinspre Sibiu. Armatele lui Bem se retrăgeau dinspre Sibiu, înaintea armatelor țariste, chemate în ajutor de către împăratul de la Viena. În aceeași zi spre seară, armatele revoluționare maghiare părăsesc orașul, plecând spre

⁵⁴ *Ibidem*, p.328-329; *Briefe aus den Jahren 1848 und 1849*, mitgeteilt vom H., în *Korrespondenzblatt des vereins für siebenbürgische Landeskunde*, XXIV, Jahrg. 1901, p. 111;

Orăștie.⁵⁵ După aceste evenimente, se va da lupta de la Șiria, de unde Bem pleacă în Turcia, unde își va petrece restul vieții. Ostilitățile se încheie, iar Sebeșul intră iarăși în atmosfera de pace.⁵⁶

Bilanțul revoluției a fost unul trist, pentru toate naționalitățile Transilvaniei: zeci de mii de morți, sute de locuințe arse, bunuri prădate etc. Jertfele revoluției de la 1848/1849 se soldează în urma luptelor de la Sebeș, cu 205 morți. În anul 1908, cu ocazia comemorării unei jumătăți de secol de la revoluție, casina maghiară din localitate ridică monumentul comemorativ de la intrarea în cimitirul romano-catolic, care reprezintă simbolic un leu care doarme, în amintirea soldaților căzuți.⁵⁷ Din punct de vedere demografic, populația orașului scade considerabil, pentru acele vremuri. Din documentele epocii, cunoaștem că înainte de anul 1848, orașul număra circa 5200 de suflete, pentru ca în recensământul efectuat în anul 1850,⁵⁸ populația orașului să numere cu aproape 700 de persoane în minus.⁵⁹ Printre cauzele acestei scăderi, drastice, a populației se numără, cum afirmam, numeroasele lupte purtate în interiorul și în jurul orașului, precum și

⁵⁵ Se pare că prizonierii luați de trupele țariste au fost încărtiruiți la Sebeș. Atunci nu puțini ofițeri maghiari fură recunoscuți de către cetățenii orașului și ajutați cu haine, merinde și poate chiar cu bani. Numai o mică parte a acestora va reuși să evadeze, doar pentru a asista la catastrofa de la Șiria;

⁵⁶ Ion Raica, *op. cit.*, p. 166-167;

⁵⁷ Ion Raica, *op. cit.*, p. 169;

⁵⁸ Primul de acest fel;

⁵⁹ “*Recensământul din 1850. Transilvania*”, ediția a II-a revăzută, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2004, p. 30-31;

Sebeș and „The Spring of the Peoples”, *Astra Salvoensis*, 1, p. 43-

64.

izbucnirea unei puternice epidemii de holeră, care a decimat populația orașului.⁶⁰

Treptat, orașul, precum și satele și comunele aparținătoare, revin la normal, însă, pierderile, rănilor și durerile pricinuite de evenimente s-au vindecat cu greu. Mai târziu s-au plătit și despăgubiri, mai ales pentru proviziile predate rușilor, dar aceste despăgubiri nu s-au repartizat întotdeauna după dreptate, unii rămânând săraci, pe când alții s-au îmbogățit de pe urma acestora. Pentru copiii și tinerii, martori ai evenimentelor, conform lui Andreas Heitz, revoluția a însemnat pierderea *“unui an din viață, pentru că în anul acesta nu s-au făcut promovări, dar ceea ce am câștigat ca maturitate de gândire și experiență de viață a compensat din plin această pierdere”*.⁶¹

Încheiem, prin a afirma că prezentul demers, bazat mai cu seamă pe surse secundare, articole, studii, lucrări și monografii dedicate istoriei orașului Sebeș și implicit momentului 1848/1849, departe de a fi complet, propune o perspectivă și un punct de vedere, asupra implicării orașului în aceste evenimente, completând informațiile generale, referitoare la istoria politică, militară, dar și cele privind viața cotidiană în condiții de război. Departe de a fi complet epuizată, tematica, lasă câmp deschis viitoarelor cercetări privind reconstituirea acestor momente.

⁶⁰ Gheorghe Maniu, Nicolae Dănilă, Nicolae-Marcel Simina, *Sebeșul de altădată*, Sebeș, AlbaPrint, 2002, p. 10-11;

⁶¹ Theobald Bruno Streitfeld, *op. cit.*, p. 329;